

УДК 379.84(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2024-3-31>

Віталій ДМИТРЕНКО

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри культурології, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, вул. Остроградського, 2, м. Полтава, Україна, 36000
ORCID: 0000-0002-3055-9812

Віта ДМИТРЕНКО

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри культурології, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, вул. Остроградського, 2, м. Полтава, Україна, 36000
ORCID: 0000-0002-9005-2263

Бібліографічний опис статті: Дмитренко, В., Дмитренко, В. (2024). Карнавал як різновид анімаційної діяльності в сучасній Україні. *Fine Art and Culture Studies*, 3, 230–235, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-3-31>

КАРНАВАЛ ЯК РІЗНОВИД АНІМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Мета роботи. Метою дослідження є комплексний аналіз карнавалу як різновиду анімаційної діяльності в сучасному соціокультурному просторі України. **Методологія.** Для його проведення використано методи: бібліографічної евристики – для дослідження ступеня розробленості проблеми; порівняльного аналізу – для виявлення схожості й відмінності сучасних карнавальних дійств у різних регіонах країни; історико-генетичний – для дослідження еволюції карнавалу в окремих населених пунктах; систематизації та класифікації – для класифікації карнавалів і виокремлення його характерних ознак. **Наукова новизна** дослідження полягає тому, що автори проаналізували існуючі підходи до класифікації карнавалів, запропонували власну систему систематизації карнавальних дійств в сучасній Україні та виділили їх прикметні ознаки. **Висновки.** Отже, проаналізувавши існуючі систематизації карнавалів і дослідивши їх конкретні прояви, пропонуємо поділяти сучасні українські карнавали на «автентичні» та «наслідувальні». Вважаємо, що традиційні карнавали в Україні представлені переважно святкуванням Масниці та Маланкуванням. Вони базуються на автентичних традиціях часто доповнених модерними режисерськими прийомами і використанні новітніх технологій. Головною відмінністю таких сучасних свят від «класичних» є їхня спрямованість не так на місцевого споживача, як на туриста. «Наслідувальні» карнавали часто вписуються в рамки більш широких святкувань, будучи їхньою яскравою частиною, а не самостійним дійством. У їхній режисурі широко використовують як місцеві, так і запозичені культурні традиції. Попри безумовний інтерес туристів до таких дійств, вважаємо, що вони, передовсім, зорієнтовані на місцевого споживача. Особливо це стосується карнавалів, що відбуваються в рамках святкування дня міста. Водночас зауважуємо, що питання семантики сучасних карнавалів в Україні та поєднання в них різних традицій потребує подальшого вивчення.

Ключові слова: анімаційна діяльність, інновація, карнавал, соціокультурні заходи, традиція.

Vitaliy DMYTRENKO

Candidate of Historical Sciences, Assistant Professor, Assistant Professor at the Department of Cultural Studies, Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, 2 Ostrogradskoho St, Poltava, Ukraine, 36000
ORCID: 0000-0002-3055-9812

Vita DMYTRENKO

Candidate of Historical Sciences, Assistant Professor, Assistant Professor at the Department of Cultural Studies, Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, 2 Ostrogradskoho St, Poltava, Ukraine, 36000
ORCID: 0000-0002-9005-2263

To cite this article: Dmytrenko, V., Dmytrenko, V. (2024). Karnaval yak riznovyd animatsiynoyi diyal'nosti v suchasniy Ukrayini [Carnival as a type of animated activity in modern Ukraine]. *Fine Art and Culture Studies*, 3, 230–235, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-3-31>

CARNIVAL AS A TYPE OF ANIMATED ACTIVITY IN MODERN UKRAINE

The purpose of the paper. The purpose of the research is a comprehensive analysis of the carnival as a type of animation activity in the modern socio-cultural space of Ukraine. **Methodology.** For its implementation, the following methods were used: bibliographic heuristics – to study the degree of development of the problem; comparative analysis – to identify similarities and differences of modern carnival events in different regions of the country; historical and genetic – to trace the evolution of the carnival in individual settlements; systematization and classification – to classify carnivals and distinguish its characteristic features. The **scientific novelty** of the research lies in the fact that the authors analyzed the existing approaches to the classification of carnivals proposed their own system of systematization of carnival events in modern Ukraine and identified their characteristic features. **Conclusions.** So, after analyzing the existing systematization of carnivals and investigating their specific manifestations, we propose to divide modern Ukrainian carnivals into «authentic» and «imitation». We believe that traditional carnivals in Ukraine are mainly represented by the celebration of Masnytsia and Malankovannya. They are based on authentic traditions, often supplemented by modern directing techniques and the use of the latest technologies. The main difference between such modern holidays and «classical» ones is their focus not so much on the local consumer as on the tourist. «Imitation» carnivals often fit into the framework of wider celebrations, being their bright part, and not an independent event. Both local and borrowed cultural traditions are widely used in their direction. Despite the unconditional interest of tourists in such actions, we believe that they are primarily aimed at the local consumer. This especially applies to carnivals that take place as part of the city day celebration. At the same time, we note that the issue of the semantics of modern carnivals in Ukraine and the combination of different traditions in them requires further study.

Key words: animation activity, innovation, carnival, socio-cultural events, tradition.

Актуальність проблеми. Серед науковців і практиків відсутній єдиний підхід до класифікації анімаційних дійств. Однак, більшість дослідників суголосно вважають карнавал одним із різновидів анімаційної діяльності. Популярність карнавалів пояснюється поєднанням у них традицій та інновацій, різноманітністю технологічних підходів до їх проведення, візуальною та емоційною насиченістю дійства, позитивними впливами на свідомість і психіку людей, різноплановістю закладених у них культурних підтекстів. Вважаємо, що карнавал за своєю природою якнайкраще вписується в ігрову парадигму сучасної постмодерної культури, одночасно віддзеркалюючи її сутність.

З огляду на свою різноплановість, карнавальне дійство перебуває в полі зору різних науковців. Пріоритет у його дослідженні належить етнографам та історикам, які вивчають його як явище «популярної» культури. Як засіб виховного впливу на людину, карнавал цікавить педагогів і психологів. Потенційні можливості карнавалів у сфері відпочинку та розваг розробляють теоретики і практики туристичної сфери і дозвіллезнавства.

У наслідку, маємо чимало статей, присвячених описові специфіки проведення окремих карнавалів в Україні та світі. Втім, попри наявність таких досліджень, відзначаємо, що карнавал як різновид анімаційної діяльності в сучасній Україні, ще не вивчено вповні. З культурологічної перспективи потребують

розробки питання, пов'язані з класифікацією карнавалів, аналізу семантичного наповнення карнавальних дійств, вдалості й доцільності поєднання етнографічної традиції, світового досвіду та новітніх технологій при підготовці й проведенні карнавальних процесій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання поєднання традицій і сучасних тенденцій у карнавалах Європи та святкування Масниці в Україні вивчає Олександр Курочкін. Історію карнавалу й сучасні заходи щодо його відродження досліджує Юрій Пунківський. Як явище святкової культури у сучасному світі карнавал студіює Світлана Куцак. Дослідженню карнавального туризму в Україні присвячено роботи Марти Мальської, Марії Лущик, Діани Гуцало. Проблему режисури карнавальних дійств розробляє Микола Крипчук.

Мета статті. Комплексно, з культурологічних позицій, проаналізувати карнавал як різновид анімаційної діяльності в сучасному соціокультурному просторі України.

Виклад основного матеріалу. Етимологія походження слова «карнавал» має різні версії. Найпопулярнішим є вивід цього терміну від латинського «carnem vale», що означає «прощай, плоть (м'ясо)» або «carrus navalis» – потішний візок-корабель, який використовували під час народних гулянь. У будь-якому випадку під карнавалом розуміють масове народне гуляння з величезними процесіями та театралізованими виставами, яке традиційно передувало великому посту у християн. Дещо перефразувавши

образне визначення Олександра Курочкіна, відзначимо, що карнавал – це дійсно життєрадісне дитя від шлюбу язичницької європейської цивілізації та християнства (Курочкін, 2021, с. 121).

Роль і місце карнавалу в європейській середньовічній і ранньомодерній культурній традиції вже детально розроблені науковцями. Дослідники вказують на його релігійний характер, поєднання в ньому християнських і язичницьких мотивів, притаманних тогочасній «народній побожності» (Берк, 2001, с. 221–260). Серед істориків і етнографів панує думка, що різновидом європейського карнавалу в Україні слід уважати Масницю. В окремих регіонах нашої країни це свято відоме також як: Колодій, Запусти, Пущення, Заговини, Сирний тижень (Пунківський, 2020).

Що стосується сучасних карнавалів, то більшість дослідників, із чією думкою ми солідаризуємося, відзначають втрату ними первісного релігійного сенсу й перетворення цих дійств на комерційно спрямовані феєричні шоу, головним покликанням яких є задоволення потреби людини в розвагах і позитивних емоціях. Оскільки сучасний карнавал належить до масових дійств, то йому притаманні всі загальні риси масового заходу. Водночас, карнавалу властиві власне йому належні особливості, що відрізняють його від інших масових видовищ. Узагальнюючи напрацювання науковців і, спираючись на власні спостереження, виділяємо наступні прикметні ознаки карнавалу: наявність «сакралізованого» приводу, відправної точки, до якої «прив'язане» дійство; чітко означені часові рамки проведення та виразна географічна детермінація – карнавали завжди проводяться в певний період року на відкритому повітрі в межах певної локації. Часові та географічні кордони карнавального дійства конкретно окреслені й переступати їх недоzwолено; відсутність чітко визначених меж між «акторами» і «глядачами»; сюжет карнавалу, попри тематичну різноманітність, «регламентованість» чи «спонтанність» побудований на «логіці зворотності» або ж «логіці навиворіт». Він уособлює гротескний світ, протилежний і деструктивний щодо буденної реальності повсякденного життя. Звідси випливає семантична інверсія змісту й сенсу карнавальних дій; карнавалу дійству властиві такі елементи як: маскарад, танці, музика й співи, ритуальне

споживання їжі; неодмінним атрибутом дійства є змагальність, що може бути яскраво вираженою чи завуальованою.

Попри відносно однакове розуміння сутності карнавалу, єдиного підходу до їхньої класифікації серед науковців немає. Зокрема, Світлана Куцак за способом виникнення поділяє сучасні світові карнавали на три групи: «автентичні європейські, що наслідують європейську традицію, хоча деякі з них після довгої перерви відновлені вже як суто світські розважальні заходи; карнавали, привнесені з Європи в інші країни світу колоністами та переселенцями; «наслідувальні карнавали», доволі недавно запозичені країнами від інших народів світу» (Куцак, 2019, с. 55). Натомість, Марія Лущик і Діана Гуцало беруть за основу класифікації тематику карнавалів, поділяючи їх на три типи: релігійні, розважальні та культурні (Лущик, Гуцало, 2022, с. 54). До релігійних вони відносять святкування «Маланки» за українськими традиціями. До розважальних – карнавали на День Міста, День Сміху, День Знань, а також Хелюувін. До культурних – карнавали, що мають соціальний характер та пов'язані із культурним обміном як всередині країни, так і між іншими народами. До таких належать «Карнавал культур» у Харкові, «Парад епох» у Івано-Франківську та аналогічні їм заходи (Лущик, Гуцало, 2022, с. 54–55).

Низка дослідників акцентує увагу на тому, що карнавал – це передовсім масове театралізоване видовище й пропонує розділяти їх за масштабною проведенню. Вони виділяють: професійні (приурочені знаковим для представників окремого фаху подіям або святам), локальні (пов'язані з етнічною або ж історико-культурною традицією на рівні окремого села, міста чи території) та загальнодержавні (розповсюджені в більшості регіонів країни) і міжнародні (Деркач С., Мельник М., Фіщер В., 2021, с. 71).

На нашу думку, головним мірилом класифікації карнавалів є походження, під яким ми розуміємо процес виникнення карнавалу. Вважаємо, що саме воно значною мірою визначає тематику, режисуру, часові та географічні особливості карнавалів. Отож, спираючись на класифікацію Світлани Куцак, карнавали, що проводяться в Україні, поділяємо на дві групи: «автентичні» – такі, що виникли на базі місцевої традиції та «наслідувальні» – чия ідея,

тематика, режисура чи організація привнесені з карнавальних традицій інших народів і припасовані до місцевих реалій. Усвідомлюємо, що такий поділ доволі умовний і у «чистому» вигляді карнавал того чи іншого типу зустрічається вкрай рідко.

Розглянемо кожну групу карнавалів детальніше. До першої групи відносимо Масницю та Маланкування. Найдавніші згадки про них зустрічаємо в письмових джерелах XVI століття. Свята були традиційним упродовж декількох століть. Проте зі встановленням в Україні радянської влади із її виразною атеїстичною ідеологією й богоборчою політикою, публічні святкування припинилися. Втім, історики зауважують, що самобутні традиції відзначення цих свят, переважно в західних областях України, зберігалися до середини XX століття (Пунківський, 2020). Після падіння радянського режиму їх почали відзначати публічно, відновлюючи попередні традиції проведення.

Найкращими прикладами таких дійств є святкування Маланки в селищі Красноільськ і містечку Вашківці Чернівецької області, селі Горошова Тернопільської області, селі Хрулі Полтавської області, селі Космач Івано-Франківської області, місті Ужгород тощо.

Красноільська Маланка якнайкраще уособлює автентичність, оскільки має неперервну традицію. Кожна локація селища Красноільськ (так звані «п'ять кутів»: Верхня та Нижня Путни, Дял, Тражани і Сує) презентують на карнавалі власну Маланку та Ведмеда (Нужненко, Пухка, 2022). Останній персонаж – неodrужений юнак, який упродовж двох днів має носити костюм, вага якого сягає 50 кг (Вацик, 2020). У містечку Вашківці карнавал називають Переберією (тобто переодягання). Прикметно, що героями свята є чоловіки та хлопці, які виконують всі жіночі ролі (Маланка у Вашківцях, 2021). Специфікою ужгородського карнавалу «Коляда в старому селі» є традиція «водити козу» усіма мовами народів, що мешкають в регіоні (Як українці, 2018). У селі Космач святкують гуцульську Маланку, яку місцеві називають Щідрою (Горбань, 2020). У Чернівцях проходить фестиваль «Маланка-фест», де гостей розважають грандіозний Дракон, різдвя-

ний вертеп «Єроди», «казковий паровоз Disney» тощо (Дедюлина, 2016).

До другої групи карнавалів, що проходять в Україні, віднесемо свята, приурочені до дня міста, Хелоувіну, дня сміху тощо. Найяскравішими прикладами таких дійств вважаємо карнавальну ходу «I love Dnipro», що проводиться в рамках святкування дня міста. За задумом і формою організації він нагадує бразильський карнавал у Ріо-де-Жанейро. Втім має й свою родзинку – його відкриває колона байкерів, смарт-автівок та велосипедистів (Понад 12 тисяч учасників, 2019). Також у рамках святкування дня міста проходить карнавал «Парад епох» у Івано-Франківську. Утім, на відміну від Дніпра маємо тут інший семантичний посил. Мета франківського карнавалу показати перетікання культурних традицій у міському просторі (Парад епох у Франківську, 2020). Прикладом організації карнавалу за мотивами художнього фільму є карнавал «Королева бензоколонки» у м. Піратин Полтавської області. В ньому беруть участь персонажі кінокартини, проводять спортивні конкурси, визначають номінантів на кращий костюм, пригощають гостей польовою кашею (У Піратині пройшов карнавал, 2019).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, проаналізувавши існуючі систематизації карнавалів і дослідивши їх конкретні прояви, пропонуємо поділяти сучасні українські карнавали на «автентичні» та «наслідувальні». До перших віднесемо Маланкування, де поєднано як автентичні традиції, так й інновації. Наслідувальні карнавали часто вписуються в рамки більш широких святкувань, будучи їх яскравою частиною, а не самостійним дійством. У їхній режисурі широко використовують як місцеві, так і запозичені культурні традиції. Попри безумовний інтерес туристів до таких дійств, вважаємо, що вони, передовсім, зорієнтовані на місцевого споживача. Особливо це стосується карнавалів, що відбуваються в рамках святкування дня міста. Водночас зауважуємо, що питання семантики сучасних карнавалів в Україні та поєднання в них різних традицій потребує подальшого вивчення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Берк П. Популярна культура в ранньомодерній Європі. Київ: УЦКД. 2001. 376 с.
2. Вацик А. Українські карнавали. *Культура*. 2020. №3. URL: <https://nasze-slowo.pl/>
3. Горбань Д. Маланка у Космачі. Гуцульський карнавал. *Ukrainer*. 2020. URL: <https://www.ukrainer.net/kosmatska-malanka/>
4. Дедюлина А. Карнавал та автентика: як святкують Маланку на Західній Україні. 2016. URL: <https://lviv.vgorode.ua/news/>
5. Деркач С., Мельник М., Фішер В. Масові театралізовані видовища та свята в полікультурному просторі: мистецтвознавчий аналіз. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 38, том 1, С. 68–73.
6. Крипчук М. Сценічний простір просто неба як складова сучасного театралізованого видовища. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2018. № 2. С. 229–233.
7. Курочкін О. В. Європейський карнавал: традиції і сучасність. *Питання культурології*. 2021. № 38. С. 120–132.
8. Куцак С. А. Карнавал як явище святкової культури в сучасному світі. *Мистецтвознавчі записки*. 2019. № 35. С. 54–60.
9. Лущик М. В., Гуцало Д. І. Реалії розвитку карнавального туризму в Україні. *Інновації та технології в сфері послуг і харчування*. 2022. № 1(5). С. 52–59.
10. Маланка у Вашківцях – український карнавал Маланка у Вашківцях – український карнавал. *Відвідай*. 2021. URL: <https://vidviday.ua/blog/>
11. Мальська М. П., Білоус С. В., Топорницька М. Я. Фестивальний туризм: теорія та практика. Київ : Видавець ФОП Піча Ю. В. 2022. 232 с.
12. Нужненко С., Пухка С. Красноільська Маланка: український карнавал до старого Нового року. 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/31048285.html>
13. Парад епох у Франківську: де бути і що бачити на фестивалі міських культур «Межа». 2020. URL: <https://kurs.if.ua/lifestyle/>
14. Понад 12 тисяч учасників: у Дніпрі розпочався масштабний карнавал «I love Dnipro». 2019. URL: <https://dniprorada.gov.ua/uk/articles/item/34457/>
15. Пунківський Ю. Масниця з варениками чи Масляна з білинами, або як відбувається фальсифікація українських традицій? *Локальна історія*. 2020. URL: <https://localhistory.org.ua/>
16. У Пирятині пройшов карнавал «Королева бензоколонки». 2019. URL: <https://www.grebenka.com/news/>
17. Як українці Маланку святкували. *Укрінформ*. 2018. URL: <https://www.ukrinform.ua/>

REFERENCES:

1. Berk, P. (2001). Populyarna kul'tura v rann'omoderniy Yevropi [Popular culture in early modern Europe]. [in Ukrainian].
2. Vatsyk, A. (2020). Ukrayins'ki karnavaly [Ukrainian carnivals]. *Kul'tura*. №3 URL: <https://nasze-slowo.pl/> [in Ukrainian].
3. Horban', D. (2020). Malanka u Kosmachi. Hutsul's'kyu karnaval [Malanka in Kosmachi. Hutsul carnival]. *Ukrainer*. URL: <https://www.ukrainer.net/kosmatska-malanka/> [in Ukrainian].
4. Dedyulyna, A. (2016). Karnaval ta avtentyka: yak svyatkuyut' Malanku na Zakhidniy Ukrayini [Carnival and authenticity: how Malanka is celebrated in Western Ukraine]. URL: <https://lviv.vgorode.ua/news/> [in Ukrainian].
5. Derkach, S., Mel'nyk, M., Fishcher, V. (2021). Masovi teatralizovani vydovyscha ta svyata v polikul'turnomu prostori: mystetstvoznachyuy analiz [Mass theatrical spectacles and holidays in a multicultural space: an art critic analysis]. *Aktual'ni pytannya humanitarnykh nauk*, 38, 68–73 [in Ukrainian].
6. Krypchuk, M. (2018). Stenichnyy prostir prosto neba yak skladova suchasnoho teatralizovanoho vydovyscha [Open-air scenic space as a component of a modern theatrical spectacle]. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi kerivnykh kadriv kul'tury i mystetstv*, 2, 229–233 [in Ukrainian].
7. Kurochkin, O. V. (2021). Yevropeys'kyu karnaval: tradytsiyi i suchasnist' [European carnival: traditions and modernity]. *Pytannya kul'turolohiyi*, 38, 120–132 [in Ukrainian].
8. Kutsak, S. A. (2019). Karnaval yak yavyshe svyatkovoyi kul'tury v suchasnomu sviti [Carnival as a phenomenon of festive culture in the modern world]. *Mystetstvoznachy zapysky*, 35, 54–60 [in Ukrainian].
9. Lushchik, M. V., Hutsalo, D. I. (2022) Realiyi rozvytku karnaval'noho turyzmu v Ukrayini [The realities of the development of carnival tourism in Ukraine]. *Innovatsiyi ta tekhnolohiyi v sferi posluh i kharchuvannya*, 1(5), 52–59 [in Ukrainian].
10. Malanka u Vashkivtsyakh – ukrayins'kyu karnaval Malanka u Vashkivtsyakh – ukrayins'kyu karnaval [Malanka in Vashkivtsi – Ukrainian carnival Malanka in Vashkivtsi – Ukrainian carnival]/ (2021). *Vidviday*. URL: <https://vidviday.ua/blog/> [in Ukrainian].

11. Mal's'ka, M. P., Bilous, S. V., Topornyts'ka, M. YA. (2022). Festyval'nyy turyzm: teoriya ta praktyka [Festival tourism: theory and practice]. [in Ukrainian].
12. Nuzhnenko, S., Pukhka, S. (2022). Krasnoyil's'ka Malanka: ukrayins'kyy karnaval do staroho Novoho roku [Krasnoil'ska Malanka: Ukrainian carnival for the old New Year]. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/31048285.html> [in Ukrainian].
13. Parad epokh u Frankivs'ku: de buty i shcho bachyty na festyvali mis'kykh kul'tur "Mezha" [Parade of Ages in Frankivsk: where to be and what to see at the festival of urban cultures "Border"]. (2020). URL: <https://kurs.if.ua/lifestyle/> [in Ukrainian].
14. Ponad 12 tysyach uchasnykiv: u Dnipri rozpochavsya masshtabnyy karnaval "I love Dnipro" [More than 12,000 participants: the large-scale "I love Dnipro" carnival began in Dnipro]. (2019). URL: <https://dniprorada.gov.ua/uk/articles/item/34457/> [in Ukrainian].
15. Punkivs'ky, YU. (2020). Masnytsya z varenykamy chy Maslyana z blinamy, abo yak vidbuvayet'sya fal'syfikatsiya ukrayins'kykh tradytsiy? [Masnytsia with dumplings or Shrovetide with pancakes, or how is the falsification of Ukrainian traditions?]. *Lokal'na istoriya*. URL: <https://localhistory.org.ua/> [in Ukrainian].
16. U Pyryatyni proyshov karnaval "Koroleva benzokolonky" [The carnival "Queen of the gas station" was held in Pyryatin]. (2019). URL: <https://www.grebenka.com/news/> [in Ukrainian].
17. Yak ukrayintsi Malanku svyatkuvaly [How Ukrainians celebrated Malanka]. (2018). *Ukrinform*. URL: <https://www.ukrinform.ua/> [in Ukrainian].